

Список использованных источников:

1. Ануфрієв М. Кадровий потенціал – запорука успіху / М. Ануфрієв // Міліція України. – 1997. – № 5–6. – С. 7–8.
2. Загальна теорія держави і права : [навчальний посібник] / за ред. В.В. Копейчикова. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 320 с.
3. Про боротьбу з корупцією : Закон України. – К., 1995. – Ст. 1. – С. 3.
4. Конституція України. – К. : Агентство «Книга пам'яті України», 1996. – 78 с.
5. Макушев П.В. Проблеми виховання та самовиховання правової культури майбутніх юристів / П.В. Макушев // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2000. – № 1. – С. 156–160.
6. Неновски Н. Право и ценность / Н. Неновски. – М. : Прогресс, 1987. – 142 с.
7. Національна Програма правової освіти населення, затверджена Указом Президента України 18.10.2001 р.
8. Права людини та інформація : збірник наукових праць. – К. : НАВСУ, 2001. – 144 с.
9. Сальников В.П. Правовая культура личности / В.П. Сальников // XXVI с. КПСС и проблемы теории государства и права. – М., 1982. – С. 179–181.
10. Сальников В.П. Уважение к праву / В.П. Сальников. – Л., 1987. – 92 с.
11. Хрестоматія з правознавства : збірник актів законодавства до занять з правознавства. – Київ, 1996. – 560 с.

ЖУКОРСЬКА Я. М.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного права
юридичного факультету
(Тернопільський національний
економічний університет)

УДК 061.1 (1.544).001.71

НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ООН: РАДА БЕЗПЕКИ

У статті досліджується питання підвищення ефективності діяльності ООН. Особливий акцент ставиться на реформуванні Ради Безпеки. Пропонується змінити кількість постійних членів Ради Безпеки, залежно від сучасної розстановки сил на міжнародній арені, і процедуру голосування з найважливіших питань.

Ключові слова: реформування ООН, держава-член, Рада Безпеки, право вето, постійний член, процедура голосування.

В статье исследуется вопрос повышения эффективности деятельности ООН. Особый акцент ставится на реформировании Совета Безопасности. Предлагается изменить количество постоянных членов Совета Безопасности, в зависимости от современной расстановки сил на международной арене, и процедуру голосования по важнейшим вопросам.

Ключевые слова: реформирование ООН, государство-член, Совет Безопасности, право вето, постоянный член, процедура голосования.

The article examines the issue of increasing the effectiveness of the United Nations. Particular emphasis is placed on reforming of the Security Council. The number of permanent members of the Security Council depending on the current balance of power at the international area and voting procedure of the most important issues are proposed to change.

Key words: *reforming of UN, member state, the Security Council, veto, permanent members, voting procedure.*

Вступ. До початку 80-х рр. ХХ ст. міжурядові організації успішно справлялися з функціями вирішення гострих питань і були своєрідними арбітрами. Останніми роками, попри збільшення кількості міжнародних організацій, почала знижуватися їхня ефективність, а відповідно, і вплив на міжнародній арені. Частково причинами цього є їх фінансова залежність від держав-членів і нездатність вирішити покладені на них завдання. За таких умов питання реформування Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) загострюється на фоні загальної кризи міжнародних організацій.

Статус ООН, особливо положення стосовно організації та процедури, були спрямовані свого часу на врахування всіх недоліків Ліги Націй і запобігання негативним наслідкам, із ними пов'язаних. ООН, яка свого часу мала досить революційний характер і діяла ефективно, стала програвати наявним реаліям, затримуючись у своїй діяльності, надто повільно реагуючи на зміни й ситуації.

Як засвідчує сьогодення, ООН стала нездатною адекватно та швидко реагувати на гострі ситуації, які виникають у сучасному міжнародному праві, і ситуація з Україною далеко не перший приклад цьому.

У міжнародно-правовій літературі питання діяльності й розвитку ООН досліджували такі вчені, як Б. Ашавський, В. Замятіна, І. Лукашук, А. Чередніченко, А. Зленко, Б. Тарасюк, М. Баймуратов, З. Бауман, В. Льос, П. Стабс та ін. Більшість вищезгаданих учених у своїх працях вивчали загальні засади діяльності ООН, не розглядаючи питань її реформування чи проблемних аспектів діяльності. Зокрема, треба відзначити працю М. Баймуратова, В. Мелигишина, Ю. Волошина «Организация Объединённых Наций в условиях глобализации: вопросы модернизации и повышения эффективности деятельности» і Є. Годованика «Рада безпеки ООН: міжнародно-правовий статус та актуальні проблеми реформування», де розглядаються основні проблеми функціонування ООН і можливі шляхи їх вирішення. Проте з часу цих досліджень ситуація на міжнародній арені змінилася, ООН стоїть перед новими проблемами й отримала нові виклики, що значно скоригувало й можливі шляхи вирішення проблем її ефективної діяльності.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження факторів, що негативно впливають на ефективність ООН у сучасних умовах, і спроба знайти шляхи вирішення цих проблем.

Результати дослідження. ООН – єдина у своєму роді універсальна як за сферою діяльності, так і за членством міжнародна міжурядова організація. А тому її реформування має здійснюватися на основі вимог її ефективної діяльності, що висуваються її державами-членами.

Криза ООН виникла давно. Новий виток вона отримала під час косівської кризи 1999 р. та військової операції США в Іраку 2003 р. В обох цих випадках організація з основного й найвпливовішого центру переговорів перетворювалася в центр споглядання війни. Схожу ситуацію ми спостерігаємо й сьогодні в питанні україно-російського конфлікту.

Варто прислухатися до думки одного із Генсеків ООН К. Аннана, який наголошує, що для того щоб ООН «служувала корисним інструментом для своїх держав-членів і для народів світу, реагуючи на нові виклики, її необхідно повністю переорієнтувати на потреби й обставини ХХІ ст. Вона повинна бути відкрита не лише для держав, а й для громадянського суспільства, котре як на національному, так і на міжнародному рівнях відіграє все важливішу роль у справах планети. Вона має черпати силу із широти свого партнерства та своєї

здатності об'єднувати партнерів в ефективні коаліції задля здійснення змін зі всієї низки питань, що потребують прийняття заходів з метою досягнення більшої свободи» [1, с. 147].

Саме обставини, за яких укладався статут ООН, пояснюють поділ в ООН держав на сильні та слабкі. Це віддзеркалено в наданні статусу постійних членів і права вето держав-засновниць ООН, які можуть заблокувати будь-яке рішення, що не збігається з їхніми інтересами. Такий привілейований статус надає їм ще більшої ваги й впливу на міжнародній арені. На момент створення ООН такий поділ був зрозумілим і навіть потрібним якоюсь мірою. На сьогодні це лише ускладнює роботу організації, а подекуди просто блокує її діяльність і прийняття рішень.

І хоча їм, згідно з положеннями Статуту ООН, заборонено застосовувати силові методи, що суперечать Статуту (ст. 2 Статуту ООН) [4], вони забезпечені правом вето від рішень і санкцій у випадку їх односторонньої силової акції. Водночас сторона, що страждає від дій держави-агресора, не може ні застосувати санкції Ради Безпеки через її право вето, ні односторонні військові дії як самооборону (ст. 51 Статуту ООН). Адже саме поняття самооборони так і не було чітко визначено, що фактично унеможливорює його застосування, яке потім може бути визнане міжнародним суспільством як агресія чи перевищення меж самооборони. Саме це ми і спостерігаємо сьогодні в ситуації з Україною.

Отже, одним із основних напрямів реформування ООН має бути реформування її основних органів, насамперед Ради Безпеки (далі – РБ).

РБ є найважливішим постійно діючим органом ООН, який складається з 15 членів: 5 з них – Росія, США, Великобританія, Франція й Китай – є постійними, а 10 – непостійними, що обираються Генеральною Асамблеєю (далі – ГА) на строк 2 роки, 5 членів – щорічно. Місця непостійних членів РБ розподіляються так: від Азії та Африки – 5 членів; від Східної Європи – 1, від Латинської Америки й Карибського моря – 2; від Західної Європи, Канади, Нової Зеландії та Австралії – 2.

РБ відповідає за підтримку міжнародного миру й безпеки. Її рішення, прийняті у відповідному порядку, обов'язкові для держав-членів ООН, а також вона наділена низкою важливих функцій і повноважень у цій сфері (ст. 10, 11, 24–26, 39–50 Статуту ООН).

Рішення з усіх питань, окрім процедурних і під час обрання членів Міжнародного Суду ООН, вимагають 9 голосів, усіх постійних членів у тому числі. Постійні члени РБ наділені правом вето (ст. 27 Статуту ООН).

Загалом найважливіші повноваження РБ за критерієм їх правової природи та характеру впливу на стан міжнародної безпеки можна поділити так:

- повноваження щодо мирного розв'язання спорів;
- повноваження щодо дій стосовно загрози миру, порушень миру й актів агресії;
- інші повноваження щодо підтримання міжнародного миру та безпеки: застосування внутрішніх санкцій системи ООН; прийняття нових членів ООН, а також нових учасників Статуту Міжнародного Суду ООН; унесення поправок і перегляду Статуту ООН; призначення посадових осіб і формування персонального складу органів ООН (номінаційні повноваження); виконавчі повноваження; створення нових органів системи ООН; реалізації міжнародної системи опіки [3, с. 12].

Зміни в РБ мають важливе значення для міжнародного співтовариства, адже саме цей орган несе головну відповідальність за підтримання міжнародного миру і безпеки, і її рішення є обов'язковими для всіх держав-членів. І РБ безумовно має бути наділена всіма відповідними повноваженнями для здійснення своїх функцій.

РБ повинна представляти міжнародне співтовариство ширше, ніж вона це робить сьогодні, відображаючи реальний баланс учасників міжнародних відносин, а також володіти більшою легітимністю в очах міжнародного співтовариства за рахунок об'єктивного представництва народів і націй у РБ та статусів постійних членів цього органу. Під час реформування РБ варто враховувати два основні аспекти: представництво народів і націй в органі має бути ширшим та РБ повинна могла швидко й адекватно реагувати на загрози та приймати рішення в разі потреби.

Існують різні моделі реформування РБ. Дві з них були запропоновані самою ООН. Перша передбачає введення до органу ще 6 постійних членів, окрім наявних уже 5, за регіональним принципом: 2 – для Африки, 2 – для Азії й Тихого океану, 1 – для Європи, 1 – для американського континенту, але без надання їм права вето. А також введення додатково 3 місць для непостійних членів РБ зі строком повноважень 2 роки. Так буде розширено та зрівняно представництво держав за регіональним принципом. Разом із уже наявними квотами держави отримають по 6 місць для Африки, Азії й Тихого океану, Європи та американського континенту.

Друга модель, запропонована ООН, передбачає не створення нових місць постійних членів, але створення нової категорії членів. 8 членів обиратимуться на 8 років із можливістю переобрання, а також введення додатково одного непостійного члена. Так має бути досягнуте те саме пропорційне регіональне представництво, як і в попередній моделі.

Ще одним варіантом є розширення кількості діючих членів РБ з 15 до 25. Кількість постійних членів збільшується в цьому випадку до 11, непостійних – до 14. Новим постійним членам не надається права вето.

Також є пропозиція збільшити кількість членів РБ до 26 із наданням новим постійним членам права вето, з них додатково з'являється 6 постійних членів, решта – непостійні.

Є пропозиції надати одне місце в РБ Європейському Союзу.

Якщо підсумувати, переважна частина проектів передбачає розширення кількісного складу РБ. На сучасному етапі потрібно враховувати чіткі критерії членства в РБ, передусім – унесок держави в підтриманні міжнародного миру та безпеки, а також принцип справедливого географічного поділу.

Для реформування РБ потрібно, щоб проект підтримала ГА 2/3 голосів (ст. 108 Статуту ООН).

Одним із важливих аспектів під час реформування РБ є вибір правильних критеріїв надання постійного членства в РБ. Вони мають бути пов'язані з діяльністю держав щодо підтримання міжнародного миру й безпеки, а не з їхніми фінансово-економічними можливостями. І в будь-якому випадку, як це питання не вирішать у майбутньому, частина держав буде незадоволена.

Наступним важливим аспектом є вирішення питання щодо права вето. Як свідчить офіційна статистика ООН станом на травень 2014 р., протягом усього періоду існування міжнародної організації право вето на резолюції РБ держави-члени накладали 190 разів [2], а неофіційно «приховане вето» застосовувалося сотні разів. Результатом недосконалості процедурної форми діяльності РБ стала неможливість реагувати на серйозні конфлікти, які становлять реальну загрозу міжнародному миру та безпеці. Такі конфліктні ситуації практично не обговорюються на засіданнях РБ через негативне голосування щонайменше одного постійного члена з причини власних національних інтересів. Зокрема, ідеться про відповідну проблематику Чечні (правом вето могла скористуватися Російська Федерація), Тибету й Синьцзяня (Китай), Північної Ірландії (Великобританія), Судану (Китай), Уганди (США, Великобританія, Франція), Колумбії (США). Не були предметом розгляду РБ і такі значні міжнародні конфлікти, як війна у В'єтнамі, колоніальна війна в Алжирі, уторгнення радянських військ до Чехословаччини тощо.

У деяких випадках застосування «прихованого вето» призводило до вкрай трагічних наслідків, свідченням чого є приклад Руанди, де внаслідок геноциду 1994 р. щодо народності тутсі загинуло близько 800 тис. осіб, 2 млн осіб стали біженцями, а ще 2 млн чоловік були переміщені в межах країни. У цьому разі «приховане вето» застосувала Франція, що стало причиною відсутності в сімох резолюціях РБ поспіль поняття «геноцид». Цей випадок є показовим і з того боку, що в 1999 р. за дорученням Генерального секретаря ООН було проведено незалежне розслідування, яке виявило однакову відповідальність Секретаріату, РБ і держав-членів ООН за невдалу спробу покласти край геноциду, за результатами якого Генеральний секретар ООН висловив глибокий жаль і вкотре заявив про свій твердий намір забезпечити, щоб Організація не виявилася безсилою у спробах покласти край масовому кровопролиттю, тобто проблема

нездатності РБ до прийняття рішень у межах своєї компетенції була офіційно визнана на рівні вищої адміністративної посадової особи ООН [3, с. 10].

Якщо ж конфліктна ситуація й обговорюється в РБ, то резолюція по ній однаково не приймається через вето постійних членів, що є зацікавленими сторонами. Саме це й відбувається в ситуації з Україною, коли питання навіть якщо виносяться на засідання РБ, то заздалегідь відомий негативний результат – вето РФ.

Постає питання, можливо постійне членство не потрібне взагалі в РБ ООН. У більшості міжнародних організацій держави-члени рівні між собою, а надання такого постійного статусу ставить одні держави вищими над іншими. Або треба хоча б позбавити постійних членів РБ права вето. У сучасних міжнародних організаціях право вето практично вже не застосовується як явище, що погіршує ефективність діяльності міжнародної організації й ускладнює процес прийняття рішень як таких. Можливий інший і досить простий та логічний варіант. Держави, яких стосується питання, що розглядається у РБ, участі в голосуванні з цих питань не беруть. Хоча останній варіант навряд чи вирішить проблему ефективності діяльності ООН, ураховуючи наявність у держав великої кількості непрямих інтересів.

Останніми місяцями діяльність ООН надто нагадує діяльність Ліги Націй. А вона, як відомо, закінчила своє функціонування якраз через те, що не змогла виконати основну свою функцію – запобігти новій війні. Ліга Націй також надавала лише рекомендації, як і ООН висловлює занепокоєння.

Висновки. Міжнародні організації є вагомими й необхідними суб'єктами міжнародного права, особливо враховуючи темпи глобалізації. Але мова йде лише про ті організації, які виконують функції, покладені на них, і розвиваються в ногу зі світом та вчасно й адекватно реагують на зміни.

Беззаперечно, для того щоб ООН не повторила долі Ліги Націй, вона потребує якісних змін. Основною метою ООН на сьогодні є пошук діалогу між цивілізаціями. Зважаючи хоча б на обставини, пов'язані з українсько-російським конфліктом, упадає в очі, що свою основну функцію, надану ООН під час створення, щодо забезпечення миру й безпеки у світі РБ виконати не може передусім через наявність серед постійних членів держави-агресора.

На нашу думку, найкращим варіантом є такі прийняття змін до Статуту ООН на міжнародній конференції, на якій поряд з іншими змінами буде прийняте остаточне рішення щодо кількості членів РБ; питання щодо критеріїв надання статусу постійних членів РБ і їх права вето.

Список використаних джерел:

1. Организация Объединенных Наций в условиях глобализации: вопросы модернизации и повышения эффективности деятельности / [М.А. Баймуратов, Ю.А. Волошин, В.Б. Мелишишин] ; под ред. проф. М.А. Баймуртова. – М. : ТрансЛит, 2008. – 272 с.
2. Вето в Совете Безопасности // Сайт ООН [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.un.org/ru/sc/meetings/veto/90-present.shtml>.
3. Годованик Є.В. Рада безпеки ООН: міжнародно-правовий статус та актуальні проблеми реформування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 / Є.В. Годованик. – К. : Б.В., 2011. – 20 с.
4. Статут ООН // Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_010.

